

MEMBRI AI ACADEMIEI ROMÂNE ORIGINARI DIN JUDEȚUL HUNEDOARA

Liviu Mărghitan

Eforturile pe cât de îndelungate pe atât de multiple ale românilor din cele trei state feudale surori de emancipare națională și economică au cuprins în ansamblul lor și însemnata acțiune a creării unei limbi literare unitare românești. La început de veac XIX eruditul lingvist Constantin Diaconovici Loga (1770-1850) în profetice cuvinte evoca faptul că prin limbă se va ajunge, într-un viitor pe care nu îl putea preciza cât era de apropiat sau de îndepărtat, la libertatea națională mult dorită. Filologul originar din Caransebeș, în *Manifestul „Societății pentru cultivarea limbii române”*, document programatic publicat în anul 1808, preciza că „până când ni vor veni în ajutor și alte împrejurări, trebuie să începem cu mijlocul cel mai de frunte cu care putem face fericirea nației, și anume să începem cu cultivarea limbii noastre și prin ea cu lățirea tot mai mare a culturii, câștigându-se astfel vază și merite”¹.

La rândul său, marele fiu al Cigmăului, ilustrul reprezentant al ținutului hunedorean în cadrul Școlii Ardelene, Ioan Budai-Deleanu (1760-1820), referindu-se la acest acut și arzător subiect lingvistic arăta că numai prin „adunarea a mai multor învățați depreună ca să poată covârși toate dialecturile și osăbitele noime ale cuvintelor”, fiind imperios necesară constituirea „unui sfat a mai multor învățați ai neamului”².

Necesitatea constituirii unui for coagulator al eforturilor comune panromânești de făurire a limbii literare naționale a fost pe deplin exprimată nu doar în Transilvania ci și în Țara Românească și Moldova, dar calea spre punerea în practică a mărնimoasei idei nu se dovedea deloc simplă și facilă.

Din dorința de a realiza un pas pe care îl credeau hotărâtor, a început în spațiul locuit de către națiunea română, înființarea a mai multor societăți literare locale în cadrul cărora se căutau și propuneau soluționări ce vizau unificarea limbii culte românești. Enumerăm, spre edificare, câteva din acestea. În Crișana, de pildă, a luat ființă în anul 1851 „Societatea literară a junimii studioase la Academia de Drepturi și arhigimnaziul din Oradea Mare”. La scurtă vreme se constituise în partea nordică a aceluiași ținut „Societatea de lectură a studenților din Satu Mare”. Nici intelectualitatea română maramureșeană nu s-a lăsat mai prejos, constituind la Sighet, în anul 1861, „Asociația pentru cultura poporului român din Maramureș”. Doar peste un an (1862), în principalul centru urban românesc de pe valea Mureșului de Jos, Aradul, își începea activitatea „Activitatea națională pentru cultura și conservarea poporului român”. Acestea din urmă, împreună cu renumita „Asociațiune transilvană pentru literatura și cultura poporului român ASTRA” din Sibiu, întemeiată în anul 1861, a avut un impact cultural și asupra românilor din fostul comitat al Hunedoarei.

Dar, pasul național hotărâtor, cel care a încununat lungă serie de încercări de a se soluționa constituirea limbii literare panromânești a fost făcut prin înființarea la București a „Societății Literare Române” a cărei primă ședință de lucru plenară, aceea din 1/13 august 1867 hotărâse schimbarea numelui instituției respective în „Societatea Academică Română”. Chiar din debutul său Societatea Academică a avut un caracter național prin cuprinderea în grupul membrilor fondatori a celor mai elevați intelectuali din întregul spațiu locuit de către neamul românesc. Între cei 25 de membri fondatori ai Academiei Române se aflau Timotei Cipariu (1805-1887), născut în satul Pânade, comuna Sâncel, județul Alba, August Treboniu Laurian (1810-1881), născut în satul Fofeldea, comuna Nocrîh, județul Sibiu, George Barițiu (1812-1893), originar din Jucul de Jos, comuna Jucu, județul Cluj, Gavril Munteanu (1812-1869) născut în satul Vingard, comuna Șpring, județul Alba, Andrei Mocioni (1812-1880) care văzuse lumina zilei în Budapesta, însă familia sa era din Banat, comuna Foeni, județul Timiș, Vicențiu Babeș (1821-1907) originar din satul Hodoni, comuna Satchinez, județul Timiș, Alexandru Roman (1826-1897), născut în comuna Aușeu, județul Bihor, și cel mai tânăr dintre aceștia, Iosif Hodoșiu (1829-1880), a venit pe lume în localitatea Bandu de Câmpie, a cărei denumire actuală este Band, comună din județul Mureș.

Dacă la data întemeierii Academiei Române nu a existat încă un personaj marcant din punct de vedere cultural-științific în comitatul hunedorean, bărbat a cărei știință și activitate pe plan cultural

¹ Zenovie Păclîșanu, O veche societate pentru cultivarea limbii române, în „Revista istorică”, VII, 1921, p. 130.

² Ioan Budai-Deleanu, Scrieri lingvistice, București, 1970, p. 113 și 168.

transilvănean să îl propulseze în rândul fondatorilor înaltei instituții, pe parcursul vremii mai mulți fii ai acestui ținut cu o bogată istorie s-au învrednicit să li se acorde un loc în *aula nemuritorilor*.

Cel dintâi născut în actualul județ Hunedoara care a fost deținător al unui fotoliu academic era Aron Densușianu. Evenimentul admitterii sale ca membru corespondent a avut loc în anul 1877, în data de 13 septembrie. Pe atunci, Aron Pop (pe numele său de familie) era în al 40-lea an de viață.

Clasele liceale le-a făcut începând cu anul 1852 în Blaj, pentru ca după obținerea diplomei de bacalaureat să urmeze Academia de Drept din Sibiu, ale cărei cursuri le absolvise în anul 1864. Și-a îndreptat gândul spre practicarea avocaturii. În Făgăraș a fost avocat pe durata anilor 1864-1874. Apoi, trecut în România, la anul 1880 i se încredințase catedra universitară a facultății de Drept din București. Atras de literatură, când i s-a ivit prilejul de a obține o catedră de Limbă și Literatură la Universitatea din Iași, nu a ezitat să părăsească definitiv capitala de pe Dâmbovița.

Pe lângă cursul la universitate Aron Densușianu a editat în Iași, putem spune că întâia publicație de critică literară temeinică din România, și anume „Revista critică literară”. De asemenea a elaborat amplele studii „*Starea critice literare la români*”³, „*Poeziile lui George Sion*”⁴ și „*Regenerarea literaturii române*”⁵ prin care i se recunoaște pe plan național autoritatea în materie. Împreună cu aceste contribuții, a mai dat un plus de apreciere în desemnarea lui Aron Densușianu ca membru al Academiei Române, și lucrarea „*Studie asupra poeziei populare române: originea Doinei*”, publicată în anul 1876⁶. După admiterea sa în cadrul academiei a scris și publicat „*Istoria limbei și literaturii române*”, Iași, 1885, carte care a avut parte și de o ediție secundă, în anul 1894. Un merit literar deosebit al său constă în faptul că a fost cel dintâi care a remarcat valoarea creației lui Ioan Budai-Deleanu, și îndeosebi a poemului acestuia „*Țiganiada*”.

Cel de-al doilea fiu al ținutului hunedorean ce a avut onoarea de a fi primit în cadrul Academiei Române a fost Nicolae Densușianu, cunoscutul istoric și folclorist. Mai mic ca vârstă cu 9 ani decât fratele său Aron, i se acordase calitatea de membru corespondent în data de 6 aprilie 1880. Venise pe lume tot în Densuș și a început învățătura la Colegiul franciscan din Hațegul învecinat localității natale. Apoi în Blaj a absolvit clasele gimnaziale iar în Sibiu obține – urmând cursurile Academiei de Drept – titlatura avocațială în anul 1869. Ocupant al postului de „notar suprem” în orașul Făgăraș, și de avocat în Brașov și București, deși avea perspective de a face o serioasă carieră juridică, a părăsit această branșă profesională. Fiind un foarte bun cunoscător al limbilor maghiară și germană Academia Română i-a solicitat să întreprindă în anul 1878 cercetări în arhive din Transilvania și Ungaria, care urmare a reușit să adune date de mare însemnătate științifică referitoare la marea ridicare a românilor din Apuseni de la anul 1784. La patru ani după primirea sa în Academia Română a publicat volumul intitulat „*Revoluțiunea lui Horea în Transilvania și Ungaria 1784-1785 scrisă pe baza documentelor oficiale*”. Pentru valoarea informațională științifică deosebită această carte a fost primită cu un interes atât de mare încât i s-a decernat în anul 1885 premiul academic. A creat o cuprinzătoare listă de titluri de cărți cu subiecte istorice și literare, lucrări a căror veridicitate științifică a fost extrem de puțin estompată prin trecerea timpului.

Al treilea, ca an de naștere, dintre membrii originari din județul Hunedoara ai Academiei noastre naționale este inginerul aviator Aurel Vlaicu. Născut la Bințiți, în anul 1882, după studii universitare de profil tehnic efectuate la Munchen, orașul de reședință al landului Bavaria, a inventat și pilotat un original tip de aeroplan. În timpul vieții i s-a acordat, la propunerea lui Spiru Haret, premiul Academiei pentru lucrarea „*Aeroplanul Aurel Vlaicu*”.

Deoarece nu întotdeauna diriguitorii Academiei Române au avut o clară imagine asupra personalităților care își merituau un loc în *Aulă*, s-a recurs la acordarea post-mortem a titlului academic, existând în toată existența Academiei Române 42 de astfel de cazuri, între care îl avem și pe Aurel Vlaicu. Prima masivă acordare de titluri academice unor persoane care nu mai erau în viață a avut loc în anul 1948, când au fost desemnați 14 erudiți din diferite domenii ale culturii, științelor și artei (Ion Andreescu, Dumitru Bagdasar, Ion Luca Caragiale, Ion Creangă, Constantin Dobrogeanu-Gherea, Mihai Eminescu, Garabet Ibrăileanu, Ștefan Luchian, Theodor Neculuță, Ion Păun-Pincio, Călin Popovici, Alexandru Sahia,

³ „Federațiunea”, I, 1968.

⁴ Ibidem

⁵ „Orientul latin”, 1874, nr. 1

⁶ „Concordia”, VI

Ștefan Stâncă, Alexandru Vlahuță, Aurel Vlaicu)⁷. Valul masiv secund de primiri post-mortem a avut loc în anii 1990 și 1991 (în 1990: Alexandru Borza, Constantin Brâncuși, Mircea Florian, Virgil Madgearu, Ioan Moraru, Constantin Noica, Ștefan Odobleja, Nicolae Paulescu, Călin Popovici, Marin Preda, Alexandru Proca, Nichita Stănescu, Haralambie Vasiliu, Mircea Eliade; în 1991: (Tehodor Aman, Petre Andrei, Dan Barbilian, Ștefan Berceanu, Petru Caraman, Traian Lalescu, Eugen Lovinescu, Ștefan Lupașcu, Herman Oberth, Constantin Pârvulescu, Bartok Bela)⁸.

Ultimul (cel de-al IV-lea) dintre membrii Academiei Române născut în fostul comitat al Hunedoarei anterior anului 1900 este istoricul Silviu Dragomir. Originar din comuna Gurasada, a văzut lumina zilei în anul 1888. Gimnaziul îl face la Blaj și Novisad, iar începând cu anul 1905 a urmat teologia în cadrul universității din Cernăuți. După absolvirea facultății teologice a fost trimis spre specializare (1909-1911) la Universitatea din Viena. A întreprins cercetări în arhive din capitala imperiului Austro-Ungar, Belgrad, Karlowitz și mai multe orașe din imperiul Rusiei. Pentru contribuțiile sale istorice privind comunitățile vlahilor din Peninsula Balcanică a fost primit în anul 1916 ca membru corespondent al Academiei Române.

Lucrări importante ca „*Vlahii din Serbia în secolele XII-XV*” (vol. apărut în anul 1922) și „*Originea coloniilor romane din Istria*” (vol. apărut în anul 1924), „*Documente noi privitoare la relațiile Țării Românești cu Sibiul în secolele XV-XVI*”, (apărute în anii 1926-1927), i-au adus și demnitatea științifică de membru titular al Academiei, fapt petrecut în anul 1928. În luna mai 1929 și-a susținut discursul de recepție având ca subiect evocarea lui Constantin Romanul Vivu („*Un precursor al unității naționale: profesorul ardelean Constantin Romanul Vivu*”), răspunsul fiind dat de către academicianul, și el transilvănean originar din Sălișteța Sibiului, Ioan Lupaș.

Silviu Dragomir a fost așadar întâiul hunedorean deținător al calității de membru titular activ al Academiei Române, precum și primul dintre cei de pe meleagurile hunedorene căruia i s-a încredințat președinția unei secțiuni, și anume Secțiunea Istorică, exercitându-și mandatul în perioada dintre anii 1945-1948.

Din grupul de membri ai Academiei Române născuți după anul 1900 în zona hunedoreană, nouă la număr, au fost primiți în anul 1955 ca membri corespondenți Ștefan Pașca și Ștefan Petrefi. Primul enumerat de noi, Ștefan Pașca, este și cel mai vârstnic, fiind născut în anul 1901. Locul venirii sale pe lume a fost satul Crișcioc, actualmente parte componentă a orașului Brad. După clasele elementare făcute în localitatea natală a urmat cursul secundar la licee din Blaj, Brașov și Orăștie. La universitatea din Cluj a fost student al Facultății de Litere și Filosofie, după a cărei absolvire s-a specializat în cadrul Școlii Române din Roma. Ajuns lingvist de foarte mare autoritate științifică a ajuns să dețină un rol preponderent în colectivul care a elaborat „*Dicționarul limbii române*”, „*Atlasul lingvistic român*” și „*Dicționarul graiurilor românești*”. În cadrul academiei a deținut postul de director adjunct al Institutului de Lingvistică, precum și funcția de redactor responsabil al publicației academice „*Cercetări de lingvistică*”. Datorită prematurului său deces, la numai 56 de ani, nu a mai putut fi trecut în rândul membrilor titulari.

Mai tânăr cu cinci ani decât Ștefan Pașca, deveau Ștefan Peterfi și-a făcut studiile liceale și universitare în orașul Cluj. A absolvit în anul 1933 facultatea de științe, Secția Științele Naturii. Pe lângă activitatea didactică de la universitate, unde era deținător al catedrei de Anatomia și Fiziologia plantelor a desfășurat și o susținută cercetare științifică, aducând însemnate contribuții privind influența sărurilor minerale asupra creșterii și dezvoltării unor specii de alge.

Începând din luna iulie 1955 a fost ales membru corespondent al Academiei Române, iar peste alți opt ani, în 1963, a devenit membru titular. În această din urmă calitate a deținut în perioada 1974-1978 funcția de vicepreședinte.

Penultimul hunedorean de origine născut în primul deceniu al secolului al XX-lea, deținător de titlu academic a fost Banyai Ladislau. Data nașterii sale e consemnată într-un final de noiembrie a anului 1907, iar localitatea de baștină îi este comuna Baia de Criș. A efectuat studii secundare la Cluj, Sibiu, Miercurea Ciuc și Alba Iulia, iar pregătirea universitară în istorie a făcut-o la universitatea din Budapesta, cu pregătire suplimentară de specialitate la universitățile franceze din Grenoble și Paris. Cercetările

⁷ Dorina N. Rusu, Membrii Academiei Române, 1866-1999, Dicționar, București, 1999, p. 603; 604; 611.

⁸ Ibidem

întreprinse în arhive din Ungaria, Slovacia, Serbia și România aveau ca orientare studierea etnicității maghiare din bazinul dunărean. În anul 1974 a fost ales membru corespondent al Academiei Române.

Cu doar doi ani anterior încheierii întâiului deceniu al veacului al XX-lea se năștea în orașul Simeria, Sigismund Toduță. Înzestrat cu o capacitate intelectuală deosebită a reușit să devină absolvent a trei secții concomitent, ale Conservatorului de Muzică și Artă Dramatică din Cluj, studii făcute în intervalul anilor 1926-1935. A fost trimis la specializarea în materie de muzică la Academia „Santa Cecilia” și la Institutul Pontifical de Muzică sacră, ambele din Roma. Pe lângă o bogată activitate de compozitor a publicat de-a lungul anilor cuprinzătoare studii de muzicologie.

Academia Română a premiat în anul 1974 compozițiile sale. În martie 1991, ca o foarte tardivă recunoaștere a aportului său deosebit i s-a acordat demnitatea de membru corespondent dar nu a mai reușit să activeze în înaltul for cultural-științific național deoarece în iulie 1991 a încetat din viață. În anul întâi al deceniului al II-lea din secolul care tocmai de un an a intrat în istorie, s-a născut în Valea Jiului, la Vulcan, Pius Brânzeu. Cursul primar îl face în localitatea natală, iar liceul îl absolvise în Lugoj. Studiile superioare pe care le-a început în anul 1928 le face în Franța, urmând Facultatea de Medicină din orașul de reședință a provinciei Alsacia, Strasburg. Fiind student eminent, la terminarea facultății, în anul 1939, a fost numit șef adjunct al Clinicii Universitare, devenind astfel întâiul român conucător al unui foarte important centru spitalicesc din Franța. Tot la Strasburg și-a susținut teza de doctorat în chirurgie, lucrare care nu doar că îl consacră cu distincția de doctor ci și prestigiosul premiu „Luis Sencert” (este unicul român care posedă această onorantă apreciere din partea medicinei franceze).

Îndată după încheierea celui de-al doilea război mondial s-a întors în țară, fiind încadrat conferențiar la Institutul de Medicină din Timișoara. În orașul de pe Bega și-a desfășurat activitatea de chirurg și de cercetător al bolilor cardio-vasculare. În anul 1974 era desemnat membru corespondent al Academiei Române, iar în 1990 a devenit membru titular. I s-a acordat în 1996 calitatea de *Doctor honoris causa* al Universității de Medicină din Timișoara.

Mai tânăr cu zece ani decât academicianul Pius Brânzeu, Ion R. Baciuc s-a născut în comuna Orăștioara de Sus. Clasele primare le făcuse în localitatea-i natală, după care a urmat cursurile medii la liceul „Aurel Vlaicu” din Orăștie. Apoi și-a îndreptat pașii spre Facultatea de Medicină din Cluj unde în anul 1946 a obținut titlul de doctor în medicină și chirurgie. A urmat apoi trecerea examenelor pentru titlul de doctor în științe medicale (1958), iar peste doi ani a obținut și docența.

A parcurs cu destulă rapiditate etapele profesionale universitare până la treapta superioară de rector al Institutului de Medicină și Farmacie din orașul de pe Someșul Mic. A fost membru fondator al Societății europene de fiziopatologie respiratorie (instituție a cărei sediu se află la Praga), iar în Franța, ca o meritorie recunoaștere a unei intense și rodnice activități de cercetare medicală a fost desemnat președinte de onoare al Societății Internaționale de Transfuzii, fiind singurul medic român deținător al unui atât de onorant titlu.

Din decembrie 1991 devine membru corespondent al Academiei Române, pentru ca numai peste doi ani să fie admis ca membru titular activ.

Marea comună hunedoreană ce aspiră la încadrarea sa în rândul localităților urbane, Ilia, a fost așezarea în care s-a născut, în anul 1930, Teodor Pompiliu. Începe școlarizarea în Ilia, după care își continuă studiile liceale la Deva. Începând cu anul 1950 a fost student la Facultatea de Istorie a universității „Victor Babeș” din Cluj. A fost trimis la cursuri de specializare la Universitatea din Viena (1968-1969), iar în anii 1972-1973 era „visiting profesor” la Urbana University din S.U.A. statul Illinois.

Specializat în cunoașterea istoriei veacului al XVIII-lea central european, în istoria istoriografiei și istoria vieții religioase, pe lângă cursurile universitare a publicat un impresionant număr de studii și cărți, atât în limba română cât și în limbi de largă circulație internațională. Începând din anul 1990 a fost membru corespondent al Academiei Române. Nu a mai apucat să obțină și calitatea de membru titular deoarece a decedat cu puțin timp în urmă, în plină activitate creatoare.

De pe Valea Streiului, din satul Ruși, comuna Bretea Română, este originar Mircea Păcurariu, născut în anul 1932. După școala primară din satul natal a devenit elev al liceului devenit „Decebal” ale cărui cursuri le-a absolvit în anul 1951. Studiile superioare le începuse la Facultatea de Istorie a universității clujene, însă numai după un an își schimbă opțiunea devenind student la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, absolvind în anul 1956. Ulterior, între anii 1957-1969 își continuă pregătirea specializându-se în cadrul Institutului Teologic Universitar din București, la care în 1968 a susținut teza

pentru obținerea titlaturii de doctor în teologie. A desfășurat o bogată activitate didactică în cadrul Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamț, Institutul Teologic Universitar din Sibiu, precum și la Facultatea de Teologie din Iași. În 1971 a trecut în cinul preoțesc, în cadrul căruia a ajuns în 1976 la demnitatea de iconom stavrofor. Are o extrem de bogată activitate de cercetare atât în domeniul istoriei României precum și în Istoria Teologiei. A realizat, ca o premieră națională *Dicționarul teologilor români*, editat în 1996. Pentru prodigioasa creație științifică în octombrie 1997 a fost desemnat membru corespondent al Academiei Române.

Cel mai tânăr dintre academicienii născuți în județul Hunedoara este Mircea Desideriu Banciu, venit pe lume în municipiul Hunedoara, în anul 1941. Clasele primare le-a făcut în localitate natală, iar studiile medii și superioare în București. A absolvit facultatea de Chimie din cadrul Universității București. Prin susținerea tezei de doctorat a devenit doctor-inginer specialist în tehnologia medicamentelor și produselor farmaceutice. După puțină vreme de la obținerea doctoraturii s-a specializat la Institutul de Chimie Organică al Universității din Köln. A predat în paralel la Facultatea de Chimie Industrială din București și la facultăți de profil chimie-medicală din Franța și Germania. Este membru al Societății Europene de Chimie și a aceleiași tip de societate științifică din Statele Unite. Evident că bogata publicistică de specialitate i-a adus admiterea ca membru corespondent al Academiei Române, în anul 1991.

LES MEMBRES DE L'ACADEMIE ROUMAINE ORIGINAIRES DE DÉPARTEMENT DE HUNEDOARA

Parmi les membres de l'Académie Roumaine se comptent de nombreuses personnalités de la Transylvanie, nées dans le département de Hunedoara. Nous mentionnons les noms de Aron Densușianu, Nicolae Densușianu, Aurel Vlaicu, Silviu Dragomir, Ștefan Pașca, Ștefan Peterfi, Ladislau Banyai, Sigismund Toduță, Pius Brânzeu, Ion R. Baci, Pompiliu Teodor, Mircea Păcurariu et Mircea Desideriu Banciu.

Grâce à leur oeuvre, les membres de l'Academie Roumaine, qui sont d'origine de département de Hunedoara ont contribué au développement de la culture, de la science et de la spiritualité roumaine.